

Magyar Tudományos Akadémia
Világgazdasági Kutatóintézet

Műhelytanulmányok

91. szám

2011. november

Völgyi Katalin

Hol tart ma a kelet-ázsiai
regionalizmus fejlődése?

1014 Budapest, Orszagház u. 30.
Tel.: 224-6760 • Fax: 224-6761 • [E-mail: vki@vki.hu](mailto:vki@vki.hu)

Bevezetés

A tanulmány a kelet-ázsiai regionalizmus fejlődési dilemmáival foglalkozik. Elsődleges célja bemutatni, hogy melyek voltak a kelet-ázsiai országok regionális célkitűzései, és mit és hogyan sikerült ezekből megvalósítani. A kelet-ázsiai regionalizmus kiindulópontjának az 1997-98-as ázsiai pénzügyi válság idején kibontakozó ASEAN+3 folyamat tekinthető. A transznacionális vállalatok által irányított de facto integráció már évtizedekkel megelőzte a de jure integrációt a kelet-ázsiai régióban, de az 1997-98-as ázsiai válság rámutatott a regionális integráció intézményesítésének szükségességére. A tanulmány amellet, hogy számba veszi a kelet-ázsiai regionalizmus közel másfél évtizedes történeti fejlődését, kiemelt hangsúlyt fektet a jelenlegi gazdasági és pénzügyi válság de jure integrációra gyakorolt hatásainak bemutatására.

1) A kelet-ázsiai gazdasági integráció intézményesülése

Kelet-Ázsiában, az 1990-es évek végéig szinte kizárólagosan csak de facto gazdasági integrációról beszélhattünk. A de jure integráció – az ezredfordulót követően – az ASEAN köré rendeződő szabadkereskedelmi megállapodások (FTA) számának növekedésével indult útjára. Ugyan ezt megelőzően is voltak kezdeményezések Kelet-Ázsiát (is) magában foglaló gazdasági közösségek kialakítására (például PBEC, PAFTAD, PECC javaslatai),¹ de ezek nem

¹ PBEC: Pacific Basin Economic Council, PAFTAD: Pacific Trade and Development Conference, PECC: Pacific Economic Cooperation Council

bizonyultak életképesnek. A kelet-ázsiai regionalizmus kiindulópontjának az APT (ASEAN+3)² folyamat intézményesülése tekinthető. De még ezt megelőzően mindenképpen szólnunk kell a Kelet-Ázsiai Gazdasági Csoportról (EAEG),³ amelynek létrehozását, 1990-ben Mahathir Mohamad, maláj miniszterelnök javasolta.⁴ A regionális csoportosulás később a Kelet-Ázsiai Gazdasági Gyűlés (EAEC)⁵ nevet kapta. Mahathir Japánnak szánt vezető szerepet a Gyűlésben, amellyel a kelet-ázsiai regionális integrációt el akarta különíteni az USA által irányított Ázsiai és Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködéstől (APEC). A kelet-ázsiai országok informális találkozója, a Gyűlés azonban az Egyesült Államok erőteljes ellenzése miatt nem fejlődött tovább. Az Egyesült Államok az APEC sikeres fejlődésében volt érdekelt, és nem akarta, hogy egy protekcionista regionális kereskedelmi blokk alakuljon ki Kelet-Ázsiában. Japán pedig nem vállalta fel a Mahathir által vizionált vezető szerepet.

Az 1996-ban induló Ázsia-Európa Dialógus (ASEM) viszont újabb alapot adott a kelet-ázsiai országok együttműködéséhez. Az 1995-ben rendezett előzetes ASEM találkozóra az ASEAN országok Japánt, Kínát és Dél-Koreát is meghívták. A további ASEM találkozókra való közös részvétel az ASEAN országokat, Japánt, Kínát és Dél-Koreát szorosabb kooperációra készítette,

² ASEAN+3 = ASEAN+Kína, Japán, Dél-Korea

³ East Asian Economic Grouping

⁴ Mahathir eredeti elképzelése szerint a Kelet-ázsiai Gazdasági Csoport a következő országokat foglalta volna magában: Japán, Kína, Észak- és Dél-Korea, Hongkong, Tajvan, Vietnám, Laosz, Mianmar, és az ASEAN országok (Indonézia, Thaiföld, Malajzia, Szingapúr, Fülöp-szigetek, Brunei)

⁵ East Asian Economic Caucus

amely elősegítette az APT folyamat elindulását (Stubbs 2002, p. 442). Emellett természetesen számos más tényező is ösztönzőleg hatott a kelet-ázsiai regionális integráció formalizálódására:

- * A WTO keretében a globális szintű kereskedelmi és befektetési liberalizációról szóló tárgyalások lassan haladtak előre. Az APEC sem váltotta be a hozzáfűzött reményeket.
- * A világban erősödő regionalizmust (pl: EU, NAFTA) a kelet-ázsiai országok aggodalommal figyelték, mivel tartottak a termékeikkel szembeni diszkriminációtól. Ugyanakkor példaként is szolgált számukra.
- * Kelet-Ázsia gyors gazdasági fejlődése és a régió országai közötti gazdasági interdependencia növekedése szükségessé tette az állami szintű együttműködés erősítését.
- * Az 1997-98-as pénzügyi válság pedig egyértelművé tette, hogy szükség van a formális regionális kooperáció mélyítésére.

Az APT országok állam/kormányfői nem hivatalosan először 1997-ben találkoztak. Majd két évvel később, 1999-ben, Manilában az ASEAN, Kína, Japán és Dél-Korea vezetői közös nyilatkozatot adtak ki a kelet-ázsiai együttműködésről,⁶ amellyel intézményesítették az APT folyamatot. Azóta az APT tagállamok vezetői rendszeresen találkoznak az éves ASEAN csúcstalálkozókon. Ezen kívül az APT országok miniszteri szintű találkozókat (pénzügy-, gazdasági miniszter stb.) is szerveznek. Az APT tagál-

lamok közötti együttműködés a gazdasági, a politikai és a társadalmi élet számos területére kiterjed.⁷

1998-ban és 2000-ben Kim Dae-Jung, koreai elnök javasolta, hogy az APT országok – a regionális integráció fejlődési irányvonalainak meghatározása érdekében – hozzák létre a Kelet-Ázsia Vízió Csoportot (EAVG), illetve a Kelet-Ázsia Munkacsoportot (EASG). Az értelmiségieket tömörítő Kelet-Ázsia Vízió Csoport 2001-ben tette közzé az ajánlásait az APT államok számára. A 2000-ben életre hívott, kormányzati hivatalnokokból álló Kelet-Ázsia Munkacsoportot már konkrét tervek kidolgozásával bízták meg. A Kelet-Ázsia Munkacsoport 2002-re készítette el a Kelet-Ázsia Vízió Csoport ajánlásait is magában foglaló jelentését, amely előírányozta a Kelet-ázsiai Szabadkereskedelmi Övezet (EAFTA), a Kelet-ázsiai Közösség (EAC) kialakítását és az APT találkozók ún. Kelet-Ázsia Csúcstalálkozókkal (EAS) történő felváltását.

A jelentés készítői a kelet-ázsiai régiót lefedő szabadkereskedelmi övezet létrejöttét a bilaterális és szubregionális FTA-k összevonásának lehetőségében látták (East Asia Study Group 2002, p. 43). 2002-ben, a régió belül még viszonylag kisszámú FTA-ról beszélhettünk: az egyetlen szubregionális FTA, az AFTA ekkor bontakozott ki; Japán első, (Szingapúrral megkötött), bilaterális FTA-ja 2002-ben lépett

⁶ Joint Statement on East Asia Cooperation

⁷ Biztonsági együttműködés, nemzetközi bűnözés, kereskedelem és befektetés, környezetvédelem, pénzügy, mezőgazdaság és erdőgazdálkodás, energia, turizmus, egészségügy, kultúra és művészetek, tudomány és technológia, ICT, rurális fejlődés, szegénység elleni küzdelem stb.

hatályba; Kína pedig – az északkelet-ázsiai országok közül – elsőként indította el a szabadkereskedelmi tárgyalásokat az ASEAN-nal. Mindebből arra következtethetünk, hogy a jelentés készítői további FTA-k létrejöttével is számoltak. Az ezredfordulót követően az FTA-k száma valóban ugrás-szerűen emelkedett, ami nem kismértékben a Japán és Kína közötti politikai rivalizálásnak is köszönhető volt (Choi 2008, p. 9). A kelet-ázsiai regionalizmus irányító szerepéért Japán és Kína egymással versenyez. A két ország közötti politikai rivalizálás egyrészt hozzájárul a regionális integráció mélyüléséhez, másrészt azonban lassítja a kelet-ázsiai régiót átfogó formális gazdasági intézményrendszer fejlődését. Kína katalizátorként működött közre a szabadkereskedelmi egyezmények elterjedésében. Japán pedig a pénzügyi együttműködés fejlődését segítette elő.

1.1. FTA-k proliferációja Kelet-Ázsiában

Az 1990-es évek elején Japán külgazdaságpolitikájában elsősorban az APEC fejlődésére és a globális szintű WTO-tárgyalások sikerességére koncentrált, és kevés figyelmet fordított a kelet-ázsiai integráció formalizálására. Japán szemlélete azonban az 1990-es évek végére megváltozott, amelyben többek között Kína gazdasági felemelkedése, a WTO-tárgyalások megakadása és az APEC kevésbé látványos fejlődése is közre játszottak. 1999-ben Japán elsőként Szingapúrral indított szabadkereskedelmi tárgyalásokat, ami arra ösztönözte Kínát,

hogy 2002. november 4-én, az ASEAN-Kína Szabadkereskedelmi Övezet (ACFTA) létrehozásáról Átfogó Gazdasági Együttműködési Keretszerződést írjon alá az ASEAN-nal. Egy nappal később Japán felajánlotta az ASEAN-nak a saját gazdasági partnerségről szóló kerettervét. Dél-Korea – Kínát és Japánt követve – hasonló lépésre szánta el magát.

1.1.1. ASEAN+1 FTA-k

ACFTA

Zhu Rongji, kínai miniszterelnök 2000-ben, a szingapúri APT találkozón tett javaslatot a Kína és az ASEAN közötti szabadkereskedelmi övezet kialakítására és ennek megvalósítását kidolgozó szakértői csoport felállítására. 2001 novemberében, Bruneiben Kína és az ASEAN tagállamok megegyeztek az ACFTA tíz éven belül történő kialakításáról. A következő fejlemény – a már előbb említett – Átfogó Gazdasági Együttműködési Keretszerződés aláírása volt.

Az ACFTA létrehozásában és az ASEAN tagállamokkal való elfogadtatásában Kínát számos gazdasági és politikai motiváció irányította. Kína a kelet-ázsiai regionalizmusban vezető szerepet kíván játszani, és így a régióban fő riválisát, Japánt megelőzve kezdett szabadkereskedelmi tárgyalásokba az ASEAN-nal. A regionális kooperáció erősítésével Kína másik célja (ahogy már korábban is) a délkelet-ázsiai országok „Kína-veszély” érzetének mérséklése volt. A „Kína-veszély” részben abból ered, hogy az ASEAN tagállamok Kínában vetélytársat látnak az exportpiacokon és az FDI

vonzásában. Kína 2001-es WTO-csatlakozását, amely még inkább fokozta a „Kína veszélyt”, szintén az ACFTA volt hivatott ellensúlyozni, amelynek keretében Kína különböző kedvezményeket biztosított az ASEAN tagállamoknak. Mindemellett az ASEAN 500 millió fős piacával, stratégiai jelentőségű földrajzi elhelyezkedésével, gazdag természeti erőforrásaival, ásványkincs-tartalékaival kiemelt szerepet kapott a kínai gazdaságfejlesztésben.⁸

A 2002-ben, Phnom Penhben elfogadott Átfogó Gazdasági Együttműködési Keretszerződés iránymutatásokat határozott meg a Kína és ASEAN közötti áru- és szolgáltatás-kereskedelem és befektetések liberalizálására vonatkozóan. A Keretszerződés kiemelte azokat az intézkedéseket, amelyekkel Kína az ASEAN tagállamoknak kívánt kedvezni: Kína kiterjesztette a legnagyobb kedvezmény elvét a nem WTO-tag Kambodzsára, Laoszra és Vietnámmra; a legújabb ASEAN tagállamok (Kambodzsa, Laosz, Vietnám, Mianmar) speciális elbánásban részesültek, az FTA-hoz csak öt évvel később csatlakoznak; az ún. „early harvest” program több száz mezőgazdasági termék esetében gyorsított vámleépítést írt elő.

⁸ Az ASEAN tagállamok birtokolják azokat a hajózási útvonalakat az Indiai-óceánon keresztül, a Perzsa-öböltől egészen a Csendes-óciánig, ahol a kínai energiahordozó-szállítás jelentős része bonyolódik. Habár az elmúlt években Kína elkezdte diverzifikálni az energiahordozó-szállítását, de a Malaccaszoros továbbra is meghatározó maradt a kínai kőolajimport szállítása szempontjából.

Az ASEAN rendkívül gazdag természeti erőforrásokban, ásványkincsekben. A délkelet-ázsiai régió 2,1 milliárd tonna kőolajtartalékkal és 1300 milliárd köbméter földgázkészlettel rendelkezik, világszerte az óntartalékait és –termelését illetően, valamint a világ gumitermelésének 80 százalékát adja (Wang 2008, p. 50).

2004-ben Kína és az ASEAN tagállamok gazdasági miniszterei aláírták az Árukereskedelmi Egyezményt, amely a vámtarifák és a nem vám jellegű korlátozások megszüntetéséről rendelkezett.⁹ Az Átfogó Gazdasági Együttműködési Keretszerződésnek megfelelően, 2007-ben Kína és az

⁹ Kína és az ASEAN országok vámtarifáinak csökkentése és/vagy megszüntetése alapvetően három ütemezési terv („early harvest” program, „normál” és „érzékeny” ütemezési terv) alapján történik. Az „early harvest” program bizonyos mezőgazdasági termékek (pl: élőállat, hús, hal, tejtermékek, növényi termékek, zöldségek, gyümölcsök) esetében gyorsított vámleépítést ír elő. A legtöbb normál ütemezési terv hatálya alá tartozó termék vámtarifáit Kína és az ASEAN-6 (Brunei, Indonézia, Malajzia, Fülöp-szigetek, Szingapúr, Thaiföld) 2010-re, Kambodzsa, Laosz, Mianmar és Vietnám 2015-re szünteti meg.

A normál ütemezési terv alá eső vámtarifasorok vámtarifáinak megszüntetése:

Kína és az ASEAN-6:

- * a vámtarifasorok legalább 40 százalékánál 0-5 százalék közötti vámtarifa alkalmazása 2005. július 1-jére,
- * a vámtarifasorok legalább 60 százalékánál 0-5 százalék közötti vámtarifa alkalmazása 2007. január 1-jére,
- * a vámtarifasorok 100 százalékánál 0 százalékos vámtarifa alkalmazása 2010. január 1-jére, kivétel: néhány vámtarifasornál (számuk nem haladhatja meg a 150-et) 0 százalékos vámtarifa alkalmazása 2012. január 1-jétől.

Mianmar, Laosz, Kambodzsa, Vietnám:

- * a vámtarifasorok legalább 50 százalékánál 0-5 százalék közötti vámtarifa alkalmazása 2009. január 1-jére (Vietnám), 2010. január 1-jére (Laosz és Mianmar), 2012. január 1-jére (Kambodzsa),
- * a vámtarifasorok 40 százalékánál 0 százalékos vámtarifa alkalmazása 2013. január 1-jére (Mianmar, Laosz, Kambodzsa),
- * a vámtarifasorok 100 százalékánál 0 százalékos vámtarifa alkalmazása 2015. január 1-jére, kivétel: néhány vámtarifasornál (számuk nem haladhatja meg a 250-et) 0 százalékos vámtarifa alkalmazása 2018. január 1-jétől.

Kína és az ASEAN-6 legfeljebb 400 vámtarifasorra, a többi négy ASEAN ország legfeljebb 500 vámtarifasorra alkalmazhatja az érzékeny ütemezési tervet. Az érzékeny ütemezési terv hatálya alá tartozó termékek vámtarifáinak 0-5 százalékra történő csökkentését Kína és az ASEAN-6 2018-ra, a maradék négy ASEAN ország 2020-ra vállalta.

ASEAN tagállamok elfogadták a Szolgáltatáskereskedelmi Egyezményt is. Az Egyezményben a partnerországok azt vállalták, hogy számos szolgáltató ágazatban¹⁰ kedvezőbb piacra jutási feltételeket biztosítanak egymás számára, nemzeti elbánásban részesítik egymást. Az Egyezménybe bevont szolgáltatások köre folyamatosan bővül. A harmadik, befektetések liberalizálására vonatkozó egyezményt Kína és az ASEAN országok 2009 augusztusában írták alá (ASEAN Secretariat 2009, p. 1). Majd ezt követően, 2010. január 1-jén létrejött a világ egyik legnagyobb szabadkereskedelmi övezete (ACFTA), amelynek éves GDP-je 6,6 billió dollárt tesz ki, és 1,9 milliárd fős fogyasztói piaccal bír (Thangavelu 2010).

AJCEP

2002-ben, Phnom Penhben, a Kína-ASEAN Átfogó Gazdasági Együttműködési Keretszerződés megkötését követően a japán miniszterelnök és az ASEAN vezetők Átfogó Gazdasági Partnerségről szóló közös nyilatkozatot adtak ki, amelyben – többek között – szabadkereskedelmi övezet tíz éven belül történő kialakítását is előre vetítették. Egy évvel később, Japán és az ASEAN közötti kapcsolatfelvétel 30. évfordulóján az országok vezetői Átfogó Gazdasági Partnerségi Kerettersvet fogadtak el, amelyben az áru- és szolgáltatáskereskedelem és a befektetések liberalizálását vállalták.

Az áru- és szolgáltatáskereskedelem és a befektetések liberalizálásáról szóló tárgyalások 2005 és 2007 között zajlottak. 2008

végére Japán hét ASEAN tagállammal kötött gazdasági partnerségi egyezményt (EPA) (Vietnám, Thaiföld, Szingapúr, Fülöp-szigetek, Malajzia, Indonézia, Brunei).¹¹ Részben ezek a bilaterális egyezmények képezik az alapját annak az esernyőszerű Japán-ASEAN Átfogó Gazdasági Partnerségi Egyezménynek, amely 2008 decemberében lépett hatályba.

A Japán és az ASEAN tagállamok közötti áruskerkedelem liberalizálásáról röviden a következőket lehet elmondani:

Laosz, Mianmar, Kambodzsa vámlebonthatásának ütemezése megegyezik. A három ország a legtöbb áru esetében 2023-ra illetve 2026-ra vállalata a vámok megszüntetését. Ugyanakkor a vámok leépítése nem terjed ki minden termékre. Egyes termékek esetében mindhárom ország fenntartja az Egyezmény hatályba lépésekor érvényes vámtarifákat, amelyek csak 18 év elteltével csökkennek le öt százalékra.

Az ASEAN tagállamok közül egyedül Szingapúr vállalta a vámok azonnali lebontását. Japán, Thaiföld, Malajzia, Indonézia, Vietnám, Brunei és a Fülöp-szigetek vámtarifáinak nagy része tíz éven belül szűnik meg. A vámtarifák leépítése azonban itt sem vonatkozik minden árura. Bizonyos termékeknél ezek az országok is fenntartják az Egyezmény hatályba lépésekor érvényes vámtarifákat.

A Japán–ASEAN Átfogó Gazdasági Partnerségi Egyezmény a szolgáltatásokra és a

¹⁰ Ingatlan, piackutatás, mérnöki tervezés, turizmus, fuvarozás, telekommunikáció, egészségügy, rekreáció stb.

¹¹ Japán a maradék három ASEAN tagországgal is folytatott bilaterális tárgyalásokat, amelynek eredményét a Japán–ASEAN Átfogó Gazdasági Partnerségről szóló Egyezmény tartalmazza.

befektetésekre vonatkozóan további tárgyalásokat írt elő.

AKFTA

Dél-Korea – Kínához és Japánhoz hasonlóan – először (2004-ben) közös nyilatkozatot adott ki az ASEAN országokkal az együttműködésük megerősítéséről. Az Átfogó Együttműködési Partnerségről szóló Nyilatkozatban a felek – a gazdasági kapcsolatok ösztönzése érdekében – szabadkereskedelmi övezet kialakítását javasolták. Majd 2005-ben, Kuala Lumpurban Dél-Korea és az ASEAN tagállamok vezetői aláírták az Átfogó Gazdasági Együttműködési Keretszerződést.

A 2006 májusában megkötött árukereskedelem-liberalizálási egyezmény tartalmazza a vámtarifák lebontásának ütemezési terveit.¹² A normál ütemezési terv hatálya alá eső vámtarifasoroknál Dél-Korea 2010-re, az ASEAN-6 2012-re, Vietnám 2018-ra, Laosz, Kambodzsa és Mianmar 2020-ra vállalta a vámtarifák megszüntetését.¹³ Az

¹² Thaiföld csak 2009-ben írta alá az árukereskedelmi egyezményt.

¹³ A normál ütemezési terv alá eső vámtarifasorok vámtarifáinak megszüntetése:

Dél-Korea:

- * a vámtarifasorok 70 százalékánál 0 százalékos vámtarifa alkalmazása az egyezmény hatályba lépésétől,
- * a vámtarifasorok 95 százalékánál 0 százalékos vámtarifa alkalmazása 2008. január 1-jére,
- * a vámtarifasorok 100 százalékánál 0 százalékos vámtarifa alkalmazása 2010. január 1-jére.

ASEAN-6:

- * a vámtarifasorok legalább 50 százalékánál 0-5 százalék közötti vámtarifa alkalmazása 2007. január 1-jére,
- * a vámtarifasorok legalább 90 százalékánál 0 százalékos vámtarifa alkalmazása 2009. január 1-jére,

érzékeny ütemezési terv hosszabb vámlebontási időszakot határoz meg, és a szerződő országok vámtarifasorainak maximum tíz százalékára terjed ki. Az érzékeny ütemezési terv hatálya alá tartozó termékek vámtarifáinak 0-5 százalékra történő csökkentését Korea és az ASEAN-6 2016-ra, Vietnám 2021-re és a maradék három ASEAN ország 2024-re teljesíti. Másfél évvel az árukereskedelem liberalizálásáról szóló egyezmény aláírása után Dél-Korea és az ASEAN országok a szolgáltatáskereskedelmi egyezményt is megkötötték.¹⁴ 2009-ben pedig a befektetések liberalizálásáról szóló tárgyalásokat zárták le megállapodással.

* a vámtarifasorok legalább 95 százalékánál 0 százalékos vámtarifa alkalmazása 2010. január 1-jére, a maradék vámtarifasorok esetében a vámok teljes megszüntetése 2012. január 1-jére.

Vietnám:

- * a vámtarifasorok legalább 50 százalékánál 0-5 százalék közötti vámtarifa alkalmazása 2013. január 1-jére,
- * a vámtarifasorok legalább 90 százalékánál 0 százalékos vámtarifa alkalmazása 2015. január 1-jére,
- * a vámtarifasorok legalább 95 százalékánál 0 százalékos vámtarifa alkalmazása 2016. január 1-jére, a maradék vámtarifasorok esetében a vámok teljes megszüntetése 2018. január 1-jére.

Kambodzsa, Laosz és Mianmar:

- * a vámtarifasorok legalább 50 százalékánál 0-5 százalék közötti vámtarifa alkalmazása 2015. január 1-jére,
- * a vámtarifasorok legalább 90 százalékánál 0 százalékos vámtarifa alkalmazása 2017. január 1-jére,
- * a vámtarifasorok legalább 95 százalékánál 0 százalékos vámtarifa alkalmazása 2018. január 1-jére, a maradék vámtarifasorok esetében a vámok teljes megszüntetése 2020. január 1-jére.

¹⁴ Thaiföld csak 2009-ben írta alá a szolgáltatáskereskedelmi egyezményt.

Az AANZFTA és az ASEAN-India FTA

Az ASEAN még további három dialógus partnerével kötött szabadkereskedelmi egyezményt. Az ASEAN-Ausztrália-Új-Zéland FTA (AANZFTA) és az ASEAN-India FTA az előbb bemutatott három szabadkereskedelmi egyezményhez hasonlóan nem csak az árukereskedelem, hanem a szolgáltatáskereskedelem és a befektetések liberalizálását is magában foglalja. Az AANZFTA létrehozásáról szóló egyezmény aláírására 2009-ben került sor, és 2010. január 1-jével lépett hatályba.¹⁵ Az ASEAN számára ez volt az első olyan szabadkereskedelmi egyezmény, amelynek létrehozásáról nem egy, hanem több országgal tárgyalt egy szerre. Ausztrália és Új-Zéland pedig most először kötöttek együtt szabadkereskedelmi megállapodást harmadik féllel. Az AANZFTA egyezményét aláíró országok 2015-re vállalták a vámtarifák lebontását. Kambodzsa, Laosz, Mianmar és Vietnám hosszabb időtávot kaptak a vámok leépítésére. India és az ASEAN tagállamok 2009-ben – hat évig tartó tárgyalássorozat után – írtak alá árukereskedelmi egyezményt, amelyben a termékek 90 százalékánál vállalták a vámtarifák megszüntetését. Több mint 4000 vámtarifasornál 2016-ra tervezik a vámok teljes leépítését. A befektetések és a szolgáltatáskereskedelem liberalizálásáról jelenleg is folynak a tárgyalások az ASEAN és India között.

Az előbb bemutatott FTA-k csak töredékét teszik ki a kelet-ázsiai országok által megkötött egyezményeknek. Például az ASEAN tagállamok gyakran olyan országokkal is kötnek bilaterális FTA-kat, ame-

lyekkel az ASEAN-nak már van érvényes megállapodása, vagyis az FTA-k átfedik egymást. Az APT folyamat északkelet-ázsiai résztvevői (Japán, Kína, Dél-Korea) között bilaterális vagy trilaterális FTA még nem jött létre, csak a javaslatok szintjén létezik. Ugyanakkor mindhárom ország jelentős aktivitást mutat – a kelet-ázsiai régióon belül és kívül – szabadkereskedelmi egyezmények megkötésében.¹⁶

Az elmúlt évtizedben egész Kelet-Ázsiát lefedő szabadkereskedelmi övezet nem jött létre. Helyette az északkelet-ázsiai országok ún. ASEAN+1 típusú szabadkereskedelmi övezetek kialakítását preferálták. A kelet-ázsiai régióon belül a bilaterális és plurilaterális FTA-k gyors ütemben szaporodtak. A kelet-ázsiai FTA-k WTO plusz jellegűek, vagyis nem csak az áru- és szolgáltatáskereskedelem liberalizálásáról szólnak, hanem a befektetések liberalizálásáról, a szellemi tulajdonjogok védelméről, a versenypolitikáról, a közbeszerzésekről és a munkaerő mobilitásról is rendelkeznek. Ezek az FTA-k általában kedvezményes elbánásban részesítik a legkevésbé fejlett országokat (pl. Laosz, Mianmar, Kambodzsa).

Az EASG a már korábban említett tanulmányában a meglévő FTA-k összevonásával képzelte el a kelet-ázsiai szabadkereskedelmi övezet kialakítását. Ugyanakkor ennek megvalósítása nehézségekbe ütközik. Kelet-Ázsiában az egymást gyakran

¹⁵ Indonézia még nem ratifikálta az egyezményt.

¹⁶ Az ARIC (Asia Regional Integration Center) FTA-adatbázisa alapján Kína 13 országgal (pl. Hongkong, Tajvan, Új-Zéland, Ausztrália, Chile, Peru, Szingapúr, Thaiföld stb.), Japán szintén 13 országgal (pl. Svájc, Chile, Mexikó, India, Indonézia, Malajzia stb.), Korea (pl. Ausztrália, India, Chile, Kolumbia, Mexikó, Szingapúr, Peru stb.) pedig 11 országgal vagy már megkötötte a szabadkereskedelmi egyezményt, vagy éppen tárgyal róla.

átfedő FTA-k kusza rendszere (spagettis tál)¹⁷ jött létre, amelyben az egyes egyezmények vámlebontási ütemezése, származási szabályai stb. eltérnek egymástól. Az esetleges kelet-ázsiai FTA scenáriók bemutatása előtt azonban mindenképpen szólnunk kell a szintén az EASG által javasolt Kelet-Ázsia Csúcstalálkozók elindításáról.

1.2. A Kelet-Ázsia Csúcstalálkozók

A Kelet-Ázsia Csúcstalálkozónak – az EASG ajánlása szerint – az ASEAN+3 találkozókat kellett volna felváltaniuk. Az EAS a Kína, Japán, Dél-Korea és az ASEAN közötti kapcsolatok magasabb szintre történő helyezését jelentette volna. A felek azonban eltértek az eredeti „forgatókönyvtől”, ami elsősorban Japán és Kína szembenállásának volt köszönhető.

Az első Kelet-Ázsia Találkozóra 2005-ben, Kuala Lumpurban került sor. Japán (Indonéziával és Szingapúrral együtt) Kína növekvő regionális dominanciájának letérése érdekében az első Találkozóra olyan országok, mint például India, Új-Zéland, Ausztrália, Oroszország és az Egyesült Államok meghívását is kezdeményezte, amelyek nem részesei az APT folyamatnak és nem Kelet-Ázsiában találhatók. Jelentős vita alakult ki az EAS résztvevőit illetően, amikor az ASEAN végül azt javasolta, hogy a következő feltételeket teljesítő országok vehessenek részt a Csúcstalálkozón: dialógus partnere az ASEAN-nak, jelentős kapcsolatokat ápol az ASEAN-nal, és aláírta a

¹⁷ Az angol nyelvű szakirodalomból átvett „noodle bowl” szabad fordítása.

délkelet-ázsiai Barátsági és Együttműködési Szerződést. A kuala lumpuri találkozóra végül India, Új-Zéland és Ausztrália kapott meghívást (Choi 2008, p. 10).¹⁸

Az ASEAN+6 formációban életre hívott EAS nem váltotta fel az APT találkozókat, hanem újabb együttműködési keretet teremtett Kelet-Ázsiában (bár igaz, hogy túlmegy annak földrajzi határain). Japán már a kezdetektől fogva szorgalmazta Ausztrália, Új-Zéland és India részvételét a Kelet-ázsiai Közösség kialakításában. 2006-ban Japán javasolta, hogy az ASEAN+6 országok Kelet-ázsiai Átfogó Gazdasági Partnerség (CEPEA) néven szabadkereskedelmi övezetet hozzanak létre.

Mindebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a Japán és Kína közötti rivalizálás a kelet-ázsiai regionalizmus fejlődését az ezredfordulón meghatározott célkitűzésektől valamelyest eltérítette. Az EAS nem lépett az APT találkozók helyébe, hanem új regionális kooperációt teremtett. A kelet-ázsiai régiót lefedő szabadkereskedelmi övezet kialakítására az EAFTA mellett lehetséges scenárióként, a CEPEA merült fel.

A kelet-ázsiai FTA-k további sorsának bemutatása előtt azonban fontos szólnunk az ASEAN+3 országok között kibontakozó pénzügyi együttműködésről is.

1.3. Pénzügyi együttműködés

Az 1997-98-as (kelet-)ázsiai pénzügyi válság rámutatott a regionális pénzügyi

¹⁸ Oroszország a maláj kormány vendégeként vehetett részt a Kelet-Ázsia Csúcstalálkozón.

kooperáció szükségére. Az APT országok közül Japán vezető szerepet vállalt a pénzügyi együttműködés kialakításában.

1.3.1. A Chiang Mai Kezdeményezés (CMI)

1997-ben, közvetlenül az ázsiai pénzügyi válság kitörése előtt Japán 100 milliárd dolláros Ázsiai Monetáris Alap létrehozását javasolta az IMF és a Világbank Hongkongban megrendezett éves találkozóján. Az elképzelések szerint Japán és a többi ázsiai ország a tartalékalaphoz 50-50 százalékban járult volna hozzá (Varma 2006, p. 45). Kína nem támogatta az Ázsiai Monetáris Alap létrehozását, mivel attól tartott, hogy Japán a szomszédos országok pénzügyi zűrzavarát kihasználva monetáris hegemoniát akar megvalósítani a régióban. Ekkor még nem látszott a pénzügyi problémák súlyossága, és Kína sem mutatott elkötelezettséget a regionális kérdésekben multilaterális szinten (habár az 1990-es évek elejétől részt vett olyan multilaterális rendszerekben, mint például az APEC vagy az ASEAN Regionális Fórum.) Később Kína is aktívvá vált a multilaterális regionális kooperáció irányában, főleg amikor a pénzügyi válság komolyabbra fordult (Choi 2008, p. 8). Az Ázsiai Monetáris Alap azonban nem jött létre az Egyesült Államok és az IMF ellenérdekeltsége miatt. Japán ugyan visszavonta az Ázsiai Monetáris Alap létrehozására tett javaslatát, de 1998-ban a válság továbbmélyülésének elkerülése érdekében az Új Miyazawa Kezdeményezés bevezetése mellett döntött. A harmincmilliárd dolláros alappal Japán a

saját gazdasága számára is fontos kelet-ázsiai országok segítségére sietett.

A japán kormány az ázsiai pénzügyi válság után is vezető szerepet játszott a regionális pénzügyi rendszer és a felügyeleti mechanizmus fejlesztésében. Az APT keretében a regionális pénzügyi együttműködés mérföldkövének tekinthető a Chiang Mai Kezdeményezés, amelynek létrehozásáról az APT pénzügyminiszterek 2000-ben, az Ázsiai Fejlesztési Bank 33. éves találkozóján állapodtak meg. A CMI a már meglévő ASEAN swap egyezményre¹⁹ épült, és továbbbővítette azt.²⁰ Érdekes módon nem teljesen világos, hogy ki játszotta a vezető szerepet a Chiang Mai Kezdeményezés létrehozásában. De annyi bizonyos, hogy a japán Pénzügyminisztérium (MOF) nem hivatalos tárgyalásokat folytatott az Egyesült Államokkal és a kelet-ázsiai országokkal, hogy megnyerje a támogatásokat a CMI kialakításához. Japánnak sikerült meggyőznie az Egyesült Államokat, hogy ez a kezdeményezés teljesen különbözni fog az Ázsiai Monetáris Alaptól (Hidetaka 2005, pp. 223–224). A CMI létrehozásának elsődleges célja a 1997/98-as ázsiai pénzügyi válsághoz hasonló valutakriszis elkerülése volt. 2007-re nyolc ország között összesen tizenhat bilaterális valuta-swap egyezmény működött, amelyek értéke elérte a 80 milliárd dollárt. Az egyes országok a szerződésben szereplő összeg húsz százalékát hívhatják le automatikusan. A húsz százalék feletti rész csak az IMF által

¹⁹ Az ASEAN öt alapító országa (Indonézia, Malajzia, Thaiföld, Szingapúr és a Fülöp-szigetek) 1977-ben írta alá az ASEAN Swap Megállapodást.

²⁰ A CMI-ban az ASEAN+3 országok közül nyolc (Kína, Japán, Dél-Korea, ASEAN-5) vesz részt.

elírt program végrehajtásával vehető igénybe. A CMI ilyen tekintetben tehát kiegészítette az IMF hitelezési tevékenységét.

1.3.2. ASEAN+3 Gazdasági Felülvizsgálat és Politikai Dialógus (ERPD)

2001 novemberében a japán Pénzügyminisztérium a CMI keretében felügyeleti egység létrehozását javasolta. Kína azonban ezt határozottan elutasította, és így 2002 áprilisában az APT országok egy kevésbé hivatalos mechanizmus, az ASEAN+3 ERPD elindítása mellett döntöttek (Rathus 2009). Az ASEAN+3 ERPD célja a lehetséges makrogazdasági és pénzügyi kockázatok feltárása, a válságok megelőzése, a regionális tőkeáramlások és valutapiacok megfigyelése. Az ASEAN+3 országok pénzügyminisztériumi és jegybanki szakemberei félévente tartanak ERPD találkozókat. Az ASEAN+3 ERPD idővel jelentős információcsere mechanizmussá fejlődött, amelynek keretében a kelet-ázsiai országok megvitathatják gazdasági helyzetüket és gazdaságpolitikájukat (Oh–Park 2010, pp. 19–20). 2005-ben pedig az ERPD-ben való részvétel a CMI-ből történő lehívások előfeltételévé vált. Ugyanakkor az ERPD továbbra sem képes a gazdasági felügyeletet megfelelő szinten ellátni, ami persze részben az általa követett „be nem avatkozás” szemléletnek²¹ is köszönhető.

1.3.3. Az Ázsiai Kötvénypiac Kezdeményezés (ABMI)

Az ABMI az APT pénzügyminiszterek ázsiai pénzügyi válságra adott másik válaszreakciója. Az 1997/98-as pénzügyi krízis egyik kiváltó oka a kelet-ázsiai regionális kötvénypiac alulfejlettsége volt. Az 1990-es években a kelet-ázsiai országok hazai befektetéseiket külföldi valutában felvett banki kölcsönökből finanszírozták. A külföldi valutában teljesítendő kötelezettségek rövid lejáratúak voltak, miközben hosszú időn keresztül a törlesztésre szolgáló bevételek helyi valutában keletkeztek, ami valutabeli és lejáratbeli fedezetlenséghez („currency and maturity mismatch”) vezetett (Oh–Park 2010, pp. 15–16). Az ABMI elindításáról az APT pénzügyminiszterek 2003-ban, Manilában döntöttek. Az ABMI célja a helyi valutában jegyzett kötvények piacának fejlesztése, vagyis a régiós valutákban történő kölcsönnyújtás és -felvétel növelése. Az ABMI a megszületését követő években azonban alig fejlődött, miközben az Kezdeményezéssel kapcsolatosan számos tanulmány és elképzelés látott napvilágot. Végül 2008-ban, Madridban az ASEAN+3 pénzügyminiszterek az ABMI számára új irányvonalat határoztak meg, amely az egyes országok hazai valutában jegyzett kötvénypiacának és az országok saját és az ASEAN+3 együttes erőfeszítései által támogatott regionális kötvénypiac fejlesztésére irányul. Az ASEAN+3 pénzügyminiszterek négy munkacsoportot hoztak létre a következő kulcsfontosságú területek gondozására: (1) helyi valutában denominált kötvé-

²¹ Az egyes országok nem fogalmazhattak meg gazdaságpolitikai ajánlásokat más országok számára, és hivatalosan nem végeztek felméréseket más országok gazdasági helyzetét illetően.

nyek kibocsátásnak támogatása, (2) helyi valutában denominált kötvények iránti kereslet előmozdítása, (3) a szabályozási keret javítása, (4) és a hozzákapcsolódó infrastruktúra kiépítése a kötvénypiac számára (ASEAN+3 2008). A japán Pénzügyminisztérium Technikai Segítségnyújtás Alapján keresztül segíti az ASEAN országok kötvénypiacainak fejlesztését.

Az ASEAN+3 országok pénzügyi együttműködésének az 1997-98-as ázsiai válság utáni kezdeti lendülete jól láthatóan alábbhagyott. Az ezredfordulót követően az APT pénzügyi kooperáció fejlődése – akárcsak a régiót lefedő FTA kialakítása – lassú ütemben haladt előre. Példaként említhető az CMI multilateralizálása, amelyre elsősorban a Japán és Kína között ellentétek miatt, évekig nem kerülhetett sor.

Mindezek után érdemes megvizsgálni, hogy a 2008-ban kitört globális gazdasági és pénzügyi válság milyen hatással volt a kelet-ázsiai regionalizmusra, amelynek a kibontakozása szorosan kapcsolódik egy másik, az 1997-98-as ázsiai pénzügyi válsághoz.

2) A kelet-ázsiai regionalizmus fejlődése a globális gazdasági és pénzügyi válságban

2.1 EAFTA vagy CEPEA?

Az EAFTA és a CEPEA, mint regionális FTA koncepciók, jelenleg még csak a tanulmányozás fázisában járnak. De annyi bizonyosan megállapítható, hogy az EAFTA kialakításának relevanciája jóval nagyobb, mivel a mögötte álló országok között – az elmúlt évtizedben – rendkívül széles körű és összetett együttműködés²² alakult ki. Ha az ASEAN+3 és az ASEAN+6 keretében megkötött FTA-kat vesszük figyelembe, akkor ez utóbbi esetében még számos bilaterális FTA is hiányzik.²³ Az EAFTA kialakításának sikere azonban elsősorban az APT GDP-jének 90 százalékát képviselő három ország, Kína, Japán és Dél-Korea még hiányzó trilaterális FTA-jának (vagy három bilaterális FTA-jának) létrehozásától függ, ami rendkívül nagy kihívást jelent, de e nélkül nincs értelme további lépésekről beszélni (Zhenglong 2010).

Kína, Japán és Dél-Korea vezetői 1999-ben, az APT folyamat elindulásakor abban állapodtak meg, hogy az APT csúcstalálkozó idején háromoldalú (informális) talál-

²² ASEAN Plus Three Cooperation Database: <http://www.aseansec.org/22206.pdf>

²³ Például Dél-Korea – Új-Zéland, Dél-Korea – Ausztrália, Japán – Ausztrália, Japán – Új-Zéland, Kína – Ausztrália stb.

kozót is tartanak majd. A trilaterális együttműködés 2008-ban hivatalosan levált az APT folyamatról, ugyanakkor továbbra is csak korlátozott keretek között létezett: államfők és külügyminiszterek éves találkozója, energia-, oktatásügyi és környezetvédelmi kérdések stb. megvitatása. Kína még 2002-ben javaslatot tett trilaterális FTA kialakítására, de annak megvalósításáról – Japán „elzárkózása” miatt – hivatalos tanulmányok nem készültek. 2009-ben azonban jelentős fordulat következett be a trilaterális együttműködésben, ami nem kismértékben a globális gazdasági és pénzügyi válságnak volt köszönhető. A három országnak sikerült megegyezéssel lezárnia a CMIM²⁴ hozzájárulási arányairól szóló vitájukat. Valamint közös fellépéssel az Ázsiai Fejlesztési Bank alaptőkéjének emelését is elérték [Rathus, 2010a]. A trilaterális FTA ügyében jelentős előrelépés történt azt követően, hogy a második Kína-Japán-Dél-Korea Csúcstalálkozón Yukio Hatoyama, japán miniszterelnök háromoldalú FTA kialakítása mellett érvelt. 2010 májusában a három ország közös munkacsoportot hozott létre a trilaterális FTA megvalósíthatósági tanulmányának elkészítésére. A harmadik Csúcstalálkozón a három ország vezetői – a jövőbeli kooperációjuk megerősítése érdekében – „Trilaterális Együttműködés Vízión 2020” címmel közös nyilatkozatot adtak ki, amelyben – többek között – egy szöuli székhelyű trilaterális együttműködésért felelős titkárság felállításáról is döntöttek. 2011 májusában, a negyedik Kína-Japán-Dél-Korea Csúcstalálkozón a három ország

vezetői a trilaterális FTA megvalósíthatósági tanulmányának mielőbbi elkészítésében, és a tárgyalások jövő évi elindításában állapodtak meg.

A de facto EAFTA létrejöttében azonban nem csak a trilaterális FTA, hanem a Japán – Dél-Korea és a Kína-Dél-Korea közötti bilaterális FTA kialakítása felé tett lépések is meghatározó szerepet játszhatnak.

Japán és Dél-Korea 2003-ban indították el a szabadkereskedelmi tárgyalásokat, amelyek végül 2004 végén, hat fordulót követően megakadtak. Az okok nyilvánvalóak voltak: Dél-Korea jelentős külkereskedelmi hiányt halmozott fel Japánnal szemben, és attól tartott, hogy az egyes gazdasági szektorai (gépipar, elektronikai ipar) számára az FTA megkötése súlyos következményekkel járna. Japán pedig az agrárszektorának védelme érdekében állt el az FTA megkötésétől [Staples, 2008 p. 121]. 2008-tól azonban mindkét fél megújult érdeklődést tanúsít a bilaterális FTA megvalósítása irányában. 2011 februárjában a két ország külügyminiszterei abban állapodtak meg, hogy mindent megtesznek a szabadkereskedelmi tárgyalások újraindítása érdekében.

Kína és Dél-Korea – 2005 és 2008 között – számos bilaterális FTA-ról szóló megvalósíthatósági tanulmányt vitatott meg, de a szabadkereskedelmi tárgyalások mind a mai napig nem indultak el. A késelelem elsősorban Dél-Koreának köszönhető. A dél-koreai kormány a bilaterális FTA agrárszektorra gyakorolt esetleges negatív hatásait kívánja minimalizálni. Kína erősen érdekelt az FTA megvalósításában, így valószínűleg hajlandó lesz kedvezményeket tenni Dél-Korea számára (Moon 2010, p.

²⁴ multilaterizált CMI

16). 2011 márciusában a koreai kormány bejelentette, hogy a jelenlegi elnök hivatali ideje alatt szeretné még megkötni az FTA megállapodást Kínával.

Az erősödő trilaterális együttműködés a kelet-ázsiai regionalizmus további fejlődésének alapkövét jelenti. Ugyanakkor a kelet-ázsiai országok még igen csak messze állnak az eredeti célkitűzésüktől, vagyis egy régiót lefedő FTA kialakításától. Az EAFTA és a CEPEA közötti választás pedig továbbra is ellentétként feszül a kínai-japán kapcsolatokban.

A kelet-ázsiai regionalizmus – válságtól független – további fejleményeként mindenképpen meg kell említenünk Oroszország és az USA EAS tagországgá válását (2011), amelyről az ASEAN állam- és kormányfői 2010 júliusában döntöttek (ASEAN 2010). Oroszország és az USA részvétele a Kelet-Ázsia Csúcstalálkozón további kérdéseket vet fel: a CEPEA esetében így már ASEAN+8-ról beszélhetünk-e, illetve az EAS mennyiben fog különbözni az APEC-től és jelenthet-e konkurenciát számára?

2.2. A CMI multilaterizálása (CMIM)

A CMI létrehozásától kezdve a nyolc résztvevő ország folyamatosan tárgyalta a CMI méretének növeléséről és működésének fejlesztéséről. A tárgyalások általában a swap-keret méretének növeléséről, az automatikus lehívás mértékének emeléséről és az IMF-ről való leválásról szóltak. 2007-re, ahogyan azt már korábban említettem, a swap egyezmények mérete 80 milliárd

dollárra nőtt. Az automatikus lehívás felső határát, 2005-ben tíz százalékról húsz százalékra emelték. A CMI multilaterizálása is évekig napirenden volt. A CMI-ban résztvevő országok azonban tudták, hogy a CMI multilaterizálása és az automatikus lehívás mértékének növelése csak egy hatékony felügyeleti rendszer kiépítésével lehetséges (Park–Wyplosz 2009, p. 68), amelyet azonban nem sikerült elérniük.

Mindennek ellentmond az a tény, hogy 2006-ban, a 9. ASEAN+3 pénzügyminiszteri találkozón a felek megállapodtak a CMI multilaterizálásnak módjáról: a bilaterális egyezményeket egyetlen szerződés váltja fel, és egy összevont alap jön létre. 2007-ben, a 10. ASEAN+3 pénzügyminiszteri találkozón a partnerországok megerősítették a CMI multilaterizálásáról tett nyilatkozatukat, és a CMIM főelemeinek (felügyelet, hozzájárulás mértéke, kölcsönfelvételi kvóta, jogosultságok stb.) kidolgozása érdekében újabb tanulmányok készítését írták elő (MOF 2007, p. 1). 2008 májusában, a 11. ASEAN+3 pénzügyminiszteri találkozón a felek a multilaterizált CMI méretét 80 milliárd dollárban, és az ASEAN és a három másik ország (Kína, Japán, Dél-Korea) alaphoz való hozzájárulását 20:80 arányban rögzítették (ASEAN+3 2008). A két csoport külön tárgyalásokat folytatott az egyes országok hozzájárulásának meghatározásáról.

A 2008 végén elmélyülő globális pénzügyi és gazdasági válság felgyorsította a CMI multilaterizálási folyamatát. 2009 februárjában az ASEAN+3 országok pénzügyminiszterei rendkívüli találkozóra gyűltek össze Phuket szigetén. A regionális

pénzpiaci stabilitás és a befektetői bizalom visszaállítása érdekében a tizenhárom ország képviselője közös akcióttervet adott ki. Az akciótterv részeként a pénzügyminiszterek megállapodtak a CMIM 80 milliárdról 120 milliárd dollárra történő bővítéséről, valamint a CMIM mielőbbi megvalósítása érdekében független regionális felügyeleti egység felállításáról is döntöttek (ASEAN+3 2009a).

Három hónappal később, az indonéz Bali szigetén megrendezésre kerülő, 12. ASEAN+3 pénzügyminiszteri találkozón a résztvevők között egyezség született a CMIM főelemeit (hozzájárulás mértéke, kölcsönfelvételi kvóta, felügyeleti mechanizmus) illetően. A globális pénzügyi és gazdasági válság, mint külső kényszerítő tényező hatására Kína és Japán egyezsége tudott jutni a hozzájárulásuk mértékéről, amely korábban a közöttük lévő vita tárgyát képezte. Kína azt szerette volna, hogy mindkettőn egyenlően járuljanak hozzá az alaphoz, míg Japán egyedül kívánt a legnagyobb hozzájáruló lenni (Rathus 2009). Végül mindkét ország kívánsága teljesült: Kína Hongkonggal együtt 38,4 milliárd dollárral járul hozzá az alaphoz,²⁵ éppen annyival, mint Japán. Dél-Korea 19,2 milliárd dollárral támogatja a CMIM-t. Az alapmaradék 20 százalékát az ASEAN tagállamok bocsátják rendelkezésre (ASEAN+3 2009b). A már korábban javasolt független regionális felügyeleti egységről azonban nem született végleges megállapodás, ami nem más, mint a Kína és Japán közötti ellentétek további meglétét jelzi.

A nyitott kérdés ellenére az ASEAN+3 országok 2009. december 24-én aláírták a CMIM Egyezményt, amely 2010. március 24-én lépett hatályba (The Japan Times 2009). Majd május elején, a 13. ASEAN+3 pénzügyminiszteri találkozón a résztvevők megegyeztek a tervezett regionális felügyeleti egység létrehozásáról, amely az ASEAN+3 Makrogazdasági Kutatási Hivatal (AMRO) nevet kapta. Az AMRO székhelyül Szingapúrt választották. A regionális felügyeleti szerv feladata a régióban található országok gazdasági helyzetének monitorizálása, amely elősegíti a kockázatok korai felismerését és a CMIM hatékony döntéshozatalát és cselekvési terveinek végrehajtását. Ezenkívül az AMRO fogja készíteni a regionális makrogazdasági és pénzügyi jelentéseket az ERPD találkozókra (Oh-Park 2010, p. 21). A regionális felügyeleti szerv csak 2011 májusában kezdte meg a működését. A késedelem oka a kínai-japán ellentétekben gyökerezik. 2010 novemberében Kína visszautasította az AMRO élére jelölt japán szakember kinevezését, és így a vezetőválasztásra csak egy félévvel később, 2011 májusában kerülhetett sor. A hosszan elhúzódó egyeztetést lezáró kínai-japán kompromisszum eredményeként a kínai Wei Benhua fogja betölteni az AMRO igazgatói tisztségét a szervezet működésének első évében, majd a kínai szakembert a japán Yoichi Nemoto váltja a vezetői székben (Rathus 2010b).

A múlt évben életre hívott CMIM – mind méretét mind infrastruktúráját tekintve – jóval nagyobb jelentőséggel bír, mint a CMI. Ugyanakkor a likviditáshoz való hozzáférés nem lett egyszerűbb a

²⁵ Kína hozzájárulása 34,2 milliárd dollár, Hongkongé 4,2 milliárd dollár.

CMIM-ben sem. A tagországok a pénzüket nem egy közös alapon helyezik el, hanem kötelezettséget vállalnak a pénzügyi segítségnyújtásra. IMF-megállapodás nélkül pedig a lehívható összegnek csak 20 százaléka elérhető a tagországok számára. Mindez szerepet játszott abban, hogy eddig egyetlen APT ország sem élt a CMI és CMIM által biztosított likviditással. Így felmerülhet az a kérdés, hogy mekkora a CMIM gyakorlati jelentősége? A CMIM mérete eltörpül az IMF-é mellett, és annyi bizonyos, hogy a CMIM csak kiegészítheti az IMF tevékenységét, de nem válthatja fel azt. Bár ez megnyilvánult az ASEAN+3 országok által megfogalmazott célkitűzésekben is. Jelenleg a CMIM mind méretében, mind intézményi infrastruktúrájában még messze áll egy ún. Ázsiai Monetáris Alaptól. A CMIM jövőbeli fejlődése a két legnagyobb hozzájáruló, Japán és Kína közötti együttműködés sikerességétől függ majd.

Következtetések

A kelet-ázsiai gazdasági regionalizmus rövid történetét áttekintve egyértelműen azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a kelet-ázsiai országok az európaiakétól eltérő együttműködési utat választottak. A különbség legnyilvánvalóbban az intézményesülés fokában mutatkozik meg. Kelet-Ázsiában a de jure integráció mélyülését számos tényező akadályozza:

- * a kínai-japán rivalizálás is lassítja a kelet-ázsiai regionalizmus fejlődését.
- * a gyarmati múlt miatt az országok egy része vonakodik a döntéshozatal szupranacionális szintre történő helyezésétől.

- * az FTA-k proliferációja miatt fellépő „spagettistál” hatás feloldása és egy régiót lefedő FTA kialakítása nehezen lesz megvalósítható.
- * a régiót alkotó országok jelentős diverzitást (gazdasági fejlettség, politikai berendezkedés, kultúra stb.) mutatnak.

A regionális célkitűzések között vizionált Kelet-ázsiai Közösség kialakításának sikere – a tényleges tartalom definiálásának hiányában – szintén kérdésesnek tekinthető, de ez semmiképpen sem von le az intézményesülési folyamat globális gazdasági válság idején tapasztalt újabb fejleményeinek értékéből.

A kelet-ázsiai regionalizmus fejlődése a jövőben számos további kutatási témával szolgálhat. Ezek közül mindenképpen kiemelném Oroszország és USA részvételét a Kelet-Ázsiai Csúcstalálkozókon. Véleményem szerint a Kelet-Ázsiai Csúcstalálkozó elnevezés már 2005 óta kevésbé helytálló, mivel nem kelet-ázsiai országok, India, Új-Zéland és Ausztrália is részt vesznek ezeken a találkozókön. Oroszország és az USA csatlakozása pedig egyenesen abba az irányba mutat, hogy az EAS kezd hasonlítani az APEC-re. Így aztán jogosan merülhet fel az a kérdés, hogy mennyire releváns Kelet-ázsiai Közösség és kelet-ázsiai FTA kialakításáról beszélni, főleg amikor ez a folyamat kezd transzcsendes-óceánivá válni.

* * * * *

Referenciák

- ASEAN (2010): *Chairman's Statement of the 17th ASEAN Summit*, Ha Noi, October 28, 2010, <http://www.aseansec.org/25452.htm>, letöltés dátuma: 2011.03.31.
- ASEAN Secretariat (2009): 'ASEAN and China Ink Investment Agreement', *Press Release*, August 15, 2009, <http://www.aseansec.org/PR-ASEAN-China-Ink-Investment-Agreement.pdf>, letöltés dátuma: 2011.03.15.
- ASEAN+3 (2008): *The Joint Ministerial Statement of the 11th ASEAN Plus Three Finance Ministers Meeting*, Madrid, Spain, May 4, 2008, <http://www.aseansec.org/21502.htm>, letöltés dátuma: 2011.03.23.
- ASEAN+3 (2009a): *Joint Media Statement – Action Plan to Restore Economic and Financial Stability of the Asian Region* (Report from the Finance Ministers of the ASEAN+3 to Heads of States/Governments), Phuket, Thailand, February 22, 2009, <http://www.aseansec.org/22158.htm>, letöltés dátuma: 2011.03.23.
- ASEAN+3 (2009b): *The Joint Media Statement of the 12th ASEAN Plus Three Finance Ministers' Meeting*, Bali, Indonesia, May 3, 2009, <http://www.aseansec.org/22536.htm>, letöltés dátuma: 2011.03.25.
- Choi, Ji Young (2008): *Power, Identity, and Asian Regionalism: Political Rivalry between China and Japan and a Contested Regional Identity in East Asia*, ISA's 49th Annual Convention, Bridging Multiple Divides, March 26, 2008, San Francisco, http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/2/5/4/2/2/pages254224/p254224-1.php, letöltés dátuma: 2011.03.14.
- East Asia Study Group (2002): *Final report of the East Asia Study Group*, ASEAN+3 Summit, November 4, 2002, Phnom Penh, Cambodia, <http://www.aseansec.org/viewpdf.asp?file=/pdf/easg.pdf>, letöltés dátuma: 2011.03.14.
- Hidetaka, Yoshimatsu (2005): 'Political Leadership, Informality, and Regional Integration in East Asia: The Evolution of ASEAN Plus Three', *European Journal of East Asian Studies*, Vol. 4, No. 2, pp. 205–232.
- MOF (Ministry of Finance, Japan) (2007): The Joint Ministerial Statement of the 10th ASEAN+3 Finance Ministers' Meeting, May 5, 2007, Kyoto, Japan, http://www.mof.go.jp/english/if/as3_070505.pdf, letöltés dátuma: 2011.03.25.
- Moon, Woosik (2010): *Whither Economic Integration in East Asia?* GEM Policy Brief, October 2010, http://gem.sciences-po.fr/content/publications/pdf/Moon_Asianeconomicintegration102010.pdf, letöltés dátuma: 2011.03.31.
- Oh, Yonghyup – Park, Young-Joon (2010): *East Asian Financial and Monetary Cooperation and Its Prospect: Beyond the CMI*, KIEP Working Paper No. 4, Seoul.
- Park, Yung Chul – Wyplosz, Charles (2010): 'Monetary and Financial Integration in East Asia – The Relevance of European Experience', *Oxford University Press*, New York.
- Rathus, Joel (2009): *The Chiang Mai Initiative: China, Japan and Financial Regionalism*, East Asia Forum, May 11, 2009, <http://www.eastasiaforum.org/2009/05/11/the-chiang-mai-initiative-china-japan-and-financial-regionalism/>, letöltés dátuma: 2011.03.24.
- Rathus, Joel (2010a): *China–Japan–Korea Trilateral Cooperation and the East Asian Community*, East Asia Forum, June 10, 2010, <http://www.eastasiaforum.org/2010/06/15/china-japan-korea-trilateral-cooperation-and-the-east-asian-community/>, letöltés dátuma: 2011.03.30.

- Rathus, Joel (2010b): *Chiang Mai Initiative: China Takes the Leader's Seat*, East Asia Forum, June 30, 2011, <http://www.eastasiaforum.org/2011/06/30/chiang-mai-initiative-china-takes-the-leader-s-seat/>, letöltés dátuma: 2011. 10. 03.
- Staples, Andrew J. (2008): *Responses to Regionalism in East Asia – Japanese Production Networks in the Automotive Sector*, Palgrave Macmillan, Houndmills.
- Stubbs, Richard (2002): 'ASEAN Plus Three: Emerging East Asian Regionalism?' *Asian Survey*, Vol. 42, No. 3, pp. 440–455, <http://www.olemiss.edu/courses/po1337/stubbs02.pdf>, letöltés dátuma: 2011.03.10.
- Thangavelu, Shandre (2010): *Will ASEAN Benefit from the ASEAN-China FTA?*, East Asia Forum, January 27, 2010, <http://www.eastasiaforum.org/2010/01/27/will-asean-benefit-from-the-asean-china-fta/>, letöltés dátuma: 2011. 03.15.
- The Japan Times (2009): *Date Set for Currency Swap – \$ 120 billion Deal Involves ASEAN Plus Japan, China, South Korea*, The Japan Times Online, December 30, 2009, <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nb20091230a2.html>, letöltés dátuma: 2011.03.25
- Varma, Lalima (2006): 'Japan's Policy Towards East and Southeast Asia: Trends in Re-Asianization', *International Studies*, Vol. 43, No. 1, pp. 33-49
- Wang, Yuzhu (2008): 'Interdependence and Strategic Construction in China-ASEAN Relation', *International Review*, Vol. 51, No. 3
- Zhenglong, Wu (2010): 'One Step at a Time', *Beijing Review*, No. 34, August 26, 2010, letöltés helye: http://www.bjreview.com.cn/quotes/txt/2010-08/24/content_293421.htm, letöltés dátuma: 2011.03.30.